

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

МАТЕРІАЛИ

IV Всеукраїнської науково-практичної конференція
молодих вчених з нагоди Дня працівника сільського господарства
**«СУЧАСНА НАУКА:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

17 листопада 2021 р.
м. Херсон

Редакційна колегія:

Відповідальні за випуск: голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених, Херсонського державного аграрно-економічного університету **Марія НІКІТЕНКО**; заступник голови Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Херсонського державного аграрно-економічного університету **Владислав КРИВИЙ**.

За редакцією

*доктора сільськогосподарських наук, професора,
проректора з наукової роботи та міжнародної діяльності
Херсонського державного аграрно-економічного університету*
О.В. АВЕРЧЕВА

Сучасна наука: стан та перспективи розвитку. матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених з нагоди Дня працівника сільського господарства, 17 листопада 2021р.м. Херсон. С. 368.

У матеріалах конференції висвітлено сучасні науково-практичні технології та досягнення агрономічних, економічних, природничих, екологічних, іхтіологічних, технологічних, ветеринарних наук. Для здобувачів вищої освіти, аспірантів, викладачів, наукових співробітників, фахівців сільськогосподарських підприємств результати наукового пошуку можуть бути використані для визначення пріоритетних напрямів подальших досліджень, формування нових наукових ідей.

*Tashkent State Agrarian University
ННЦ «Інститут виноградарства и виноробства імені В. Е. Таїрова» НААН
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Інститут розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця НААН
Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН
Інститут кібернетики імені В.М.Глушкова НАН України
Інститут агроєкології і природокористування НААН
Державна установа "Інститут зернових культур НААН"
Національний університет цивільного захисту України
Білоцерківський національний аграрний університет
Уманський національний університет садівництва
Херсонський національний технічний університет
Вінницький національний аграрний університет
Сумський національний аграрний університет
Одеський державний аграрний університет
Інститут зрошуваного землеробства НААН
ДУ ХФ "Інститут охорони ґрунтів України"
Державний біотехнологічний університет
Тернопільська ДСГДС ІКСГП НААН
ВСП «Боярський фаховий коледж» НУБіП України
Херсонської багатопрофільної гімназії № 20 імені Бориса Лавренюва Херсонської міської ради*

**Автор несе повну відповідальність за викладений матеріал у збірнику матеріалів тез конференції.*

2. Любенко О. І., Пасечко Д.-В.Д. Аналіз вокалізації як інноваційний метод дослідження у системі точного птахівництва. *Сучасна наука: стан та перспективи розвитку* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених з нагоди Дня науки, 19 травня 2021р. Херсон, 2021. С. 123-126.
3. Бородай В.П. Сучасні м'ясні кроси. *Сучасне птахівництво*. 2004. №1. С.4-5.
4. Петров Ю.Є. Підсумки роботи галузі птахівництва України у 2007 році. *Сучасне птахівництво*. 2008. № 1. С.1-2.
5. Гречанов О.П. Економія має бути перспективною. *Сучасне птахівництво*. 2006. №7. С.16-18.

УДК 636.05:636.7.082

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПАСТУШОГО ІНСТИНКТУ ЯК ОСНОВА КЛАСИФІКАЦІЇ ПАСТУШИХ СОБАК

ВОЙНОВА О. В. - здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон, Україна
СОБОЛЬ О. М. - канд. с.-г. наук, науковий керівник
Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон, Україна

Розвиток світового вівчарства протягом всієї історії галузі проходив в зв'язку із постійним використанням службових собак пастушого напрямку. Встановилася тріада - людина-собака-вівця у вигляді піраміди, на вершині людина, а по кутах основи - собака і вівця, саме вони були першими видами тварин, одомашненими людиною. Застосування собак для випасання овець, інших видів тварин дозволяє економити трудові та природні ресурси.

Особливо актуальним використання пастуших собак стає в умовах відсутності великих пасовищ з близькими прогонними шляхами та малих розмірів отар, коли на службову (пастушу) собаку покладаються різні функції. За даними Б.О. Вовченко, О.М. Соболя, використання пастуших собак одночасно дозволяє вирішити декілька проблем: забезпечити економію робочої сили в межах 40,0 - 66,7%, знизити витрати на заробітну працю до 44,4-73,4% [1]. Здатність виконувати пастуші функції пов'язана з наявністю пастушого інстинкту, який у різних порід має різну частоту прояву.

Так, за даними В.А. Калініна, Т.М. Іванової, Л.В. Морозової, серед угорських, англійських вівчарок відсутність цього інстинкту не показала жодна собака. Серед шотландських вівчарок (коллі) таких було 22,0%, південноросійських – 80,0%. Серед кавказьких і середньоазійських вівчарок наявність пастушого інстинкту не відмічалася [2].

Пастуший інстинкт є модифікованою мисливською поведінкою, він успадкований собаками від вовків та інших псових, що полюють групою. У полюванні на копитних ці хижакі використовують інстинктивну властивість копитних при переляку збиватися щільною групою і бігти.

Злагоджено взаємодіючи, зграя хижаків збирає тварин, що випасаються в щільну групу, потім переганяє їх у задалегідь відоме місце, де закриті шляхи для втечі скелями або водоймищами і підходить для загону. Найшвидший член зграї забігає вперед і відтинає від групи одну тварину, яка стає жертвою. Найповільніші члени зграї перекривають тваринам шлях до втечі, даючи іншим можливість оточити та вбити добичу.

Така мисливська поведінка ґрунтується на наборі генетично закладених програм. Члени зграї повинні рівномірно розташуватися навколо групи тварин, на рівній відстані від них один з вовків може зайняти місце в засідці попереду по ходу руху стада. Щоб розгорнути череду, вовки різко наскакують на тварин спереду, змушуючи їх бігти в протилежному напрямку, потім переслідують їх, кусаючи за ноги або боки. Координацію роботи зграї зазвичай здійснює альфа-самець.

Успадкований арсенал прийомів вівчарок імітує всі складові групового полювання псових, за винятком нападу на жертву та її умертвіння. Пастуші собаки, на відміну від інших собак, мають вроджену схильність обганяти тварин, що біжать, а також їх гнати вперед. Вівчарська собака, спонукана інстинктом, оббігає отару по колу, ніби заміщаючи місця всіх вовків уявної зграї. Обігнавши тварину, собака перегороджує їй шлях і зупиняє його. Припадаючи до землі та гіпнотизуючи поглядом овець, собака імітує вовка у засідці. При маневруванні стадом собаки, як і вовки на полюванні, наскакують на тварин, кусають і переслідують їх. Бажана вівчарська поведінка собак закріплювалася селекцією протягом століть, одночасно пригнічувалося їхнє бажання вбивати [3,4].

Традиційно всіх пастуших собак ділять на 2 великі групи. Перша - сторожові пастуші собаки (livestock guardian (protecting) dogs - LGD (LPD)), які живуть зі стадом і не дозволяють хижакам і злодіям завдати шкоди худобі, при цьому на поведінку стада не впливають і виконують свою роботу без участі людини (Рис. 1).

Конкретну роботу з управління сільськогосподарськими тваринами – збору, утримання, перегону – собаки виконують під керівництвом та за командою людини. Вміння взаємодіяти з людиною та застосовувати інстинктивні здібності та набуті навички для управління стадом досягається внаслідок ретельного навчання собак.

Виразність окремих складових пастушої поведінки різна у різних порід і особин і формує породний і індивідуальний пастуший стиль. Пастуша робота, що виконується собаками, залежить від умов випасу, виду худоби та завдань, доручених собаці. Різні завдання вимагають від собак різних здібностей та навичок та припускають різний спосіб взаємодії собак зі худобою. За базовим

завданням і типом поведінки в англомовних країнах собак, що допомагають пастухам, розподіляють на дві основні групи.

Рис. 1. Представники групи LGD (LPD) – середньоазіатські вівчарки. Фото: Латифи А., Латифи Л. Приотарные собаки Таджикистана. *Саги дахмарда*. 11.03.2016. URL: <http://dahmarda.ru/news/2016/03/11/priotarnye-sobaki-tadzhikistana>

Друга - собаки, що управляють стадом (herding dogs - HD), навпаки, за командою людини активно взаємодіють зі стадом, спонукаючи його до руху та маневрування [3].

На пострадянському просторі більш широко розповсюдженою є класифікація Є.Н. Мичко, де за цією ознакою виділяють три основні групи пастуших собак: вовкодави (сторожові), гуртогони (скотогінні або гуртові собаки) та істинні вівчарки (Рис. 2). В окрему групу виділяють породи, що працюють з полохливими тваринами – оленегонні собаки [5].

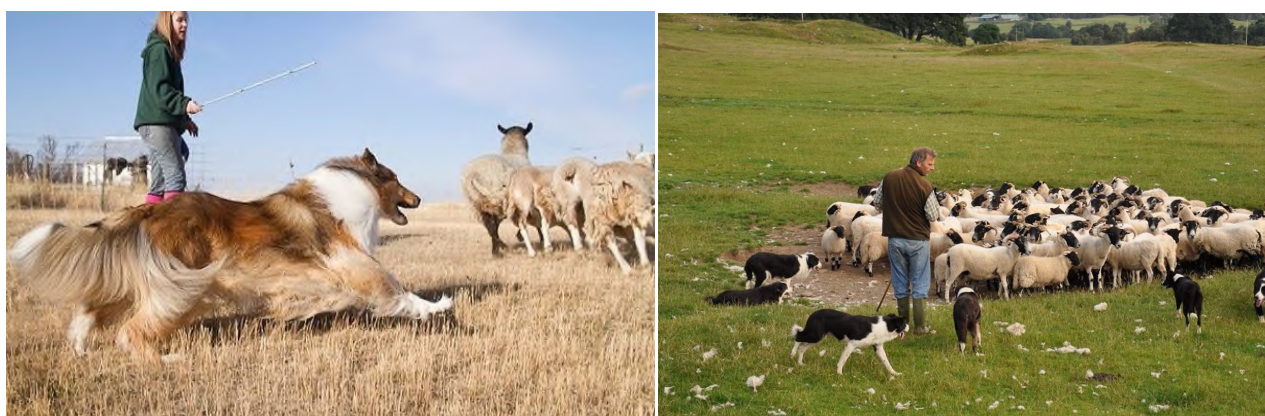

Рис. 2. Представники групи HD – шотландські вівчарки коллі та бордер-коллі. Пастушья порода собак. URL: <https://vikings-warofclans.ru/pastushya-sobaka-porody.html>

В сучасних класифікаціях собак, які управляють стадом, тобто істинних вівчарок (herding dogs - HD), розподіляють на контролерів (controlling dogs), погоничів (driving dogs) (у тому числі хілери (heeler) - загонщики або збирачі (penning dogs), а також собак, що утримують, або м'ясницьких, (gripping, pinning dogs) [3].

Ці дві великих групи пастуших порід – сторожові собаки/LGD (LPD) та керуючі стадам/HD - суттєво різняться і за зовнішнім виглядом, і за поведінкою. Сторожові собаки великі, ріст від 60 см та жива маса від 30, як правило, це мол молосоїди білого або сірого забарвлення. Собаки поводяться пасивно, постійно знаходяться поблизу стада, зазвичай не женуть і не кусають овець, вони не мають орієнтованих на роботу рухових стереотипів.

Собаки, що керують стадом, істинні вівчарки/HD – невеликі собаки живою масою до 20 кг зі стоячими або напівстоячими вухами, різного забарвлення, як правила з білими плямами або підпалинами. Вони активно працюють зі стадом під керуванням людини, женуть і кусають тварин, мають певний набір успадкованих програм поведінки.

Для представників сторожових собак важливо з раннього віку набути міцні соціальні зв'язки з тваринами свого стада, яких вони розглядають, певною мірою, як сородичів. Істинні ж вівчарки у ході соціалізації та навчання створюють максимально і до овець як до потенційної здобичі [4].

Виразність етапів хижацької поведінки справжніх вівчарок значно відрізняється у залежності від стиля їх роботи. У собак, які працюють у збиральному стилі, різко виражена фаза пошуку, пов'язаний з нею поведінковий ланцюжок зі спостереження, вистежування та переслідування гіпертрофованих; фази захоплення та умиротворення пригнічені або взагалі еліміновані.

У собак-погоничів етапи пошук - вистежування виражені помірно, а фази переслідування та подальшого захоплення гіпертрофовані, при цьому фаза умиротворення повністю заблокована.

Досвід використання пастуших собак показує, що їх більшість при необхідності здатна, певною мірою, використовувати в роботі обидва способи, виявляючи більшу або меншу універсальність у межах породних та індивідуальних особливостей. Крім того, саме вони обумовлюють дистанцію, якій собака надає перевагу та і спосіб спонукання овець до руху (по суті, лякати їх) - гавканням, наскоком, укусом або загрозливим підкраданням.

Для виконання пастушої роботи в більшості випадків одного інстинкту пастухи недостатньо. Ненавчена собака, що володіє інстинктом обганяти і зупиняти тварину, що біжить, не дасть їй втекти від стада, але точно також не дасть йому і рухатися назад до стада. Деякі породи, у яких фаза захоплення та умиротворення видобутку не заблокована повністю, потребують наполегливого дресирування, щоб припинити напади на тварин.

Навчання також спрямоване на освоєння відданих голосом, жестом або свистком команд пастуха, який керує роботою собаки зі стадом, приймаючи на себе функцію альфа-самця, що координує полювання, у вовчій зграї. З іншого боку, неправильне вирощування цуценя може приглушити його пастуший

інстинкт і призвести до значного зниження робочих якостей: щоб вівчарський собака довіряв пастуху, а до худоби ставився як до об'єкта полювання, у ранньому віці він повинен перебувати в тісному зв'язку з людиною і якнайменше часу проводити поблизу стада [6].

Інтерес до випасання собаки починають виявляти в 8-9 місяць, але все суто індивідуально. Є собаки, у яких лише 1,5 року прокидаються інстинкти. У цей період потрібно розпочинати активні тренування. Навіть сучасні собаки, які ніколи в житті не бачили овець, однаково виявляють свої інстинкти.

До вироблення вівчарських навичок приступають тільки після того, як собаки освоїли загальний курс дресирування, з якого особливо необхідні контакт з дресирувальником, реагування на своє прізвисько, безвідмовний підхід до дресирувальника та повернення на колишнє місце, рух уперед, уповільнення темпу руху (команда «Тихіше» !»), негайне виконання забороняючих команд.

У сучасних умовах обидві групи порід пастуших собак затребувані в тваринництві, але також використовуються і в інших сферах діяльності. Вівчарки, головним чином завдяки високій навченості, успішніше інших порід служать у поліції, армії, пошуково-рятувальних та інших службах.

Вони є неперевершеними у більшості дисциплін кінологічного спорту, популярні як виставкові собаки та собаки-компаньйони. Сторожові собаки використовуються для охорони територій та майна, беруть участь у виставках собак, утримуються як компаньйони. Пастуша робота, що виконується собаками, залежить від умов випасу, виду худоби та завдань, доручених собаці. Різні завдання вимагають від собак різних здібностей та навичок та припускають різний спосіб взаємодії собак зі худобою.

Список літератури

1. Вовченко Б.О., Соболь О.М Актуальність використання пастуших собак в умовах сучасного ведення галузі вівчарства. Вівчарство та козівництво: фак. тематич. наук. зб. Нова Каховка: «ПІЕЛ», 2018. Вип. 3. С. 29-39. URL: <http://dspace.ksau.kherson.ua/handle/123456789/1133?show=full>
2. Калинин В.А., Иванова Т.М., Морозова Л.В. Отечественные породы служебных собак азиатского происхождения. М.: Патриот, 1992. 125 с.
3. Coppinger L., Coppinger R. Dogs for herding and guarding livestock. *Livestock Handling and Transport*, 3th Edition. CABI, 2007. P. 199-213. URL: https://books.google.bg/books?id=GhmrNYJhcrIC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f
4. Early J., Aalders J., Arnott E., Wade C., McGreevy P. Sequential analysis of livestock herding dog and sheep interactions. *Animals*. 2020. URL: doi: 10.3390/ani10020352
5. Мычко Е.Н., Сотская М.Н., Беленький В.А., Журавлев Ю.В. Пастушеское поведение. Поведение собаки. Пособие для собаководов. М.: Аквариум-Принт, 2009. 400 с.